

УДК 343.23:502

Н. Нетеса, здобувач Інституту вивчення проблем злочинності НАПрН України

Кримінально-правова характеристика суб'єкта порушення правил охорони або використання надр (ст. 240 КК України)

Одним з обов'язкових елементів складу злочину, без якого неможлива кримінальна відповідальність, є суб'єкт злочину. Це твердження сьогодні є усталеним у вітчизняній науці кримінального права, що, однак, не означає відсутності проблем у даному питанні. Пов'язано це перш за все з тим, що, незважаючи на приділення достатньої уваги науковцями дослідженню суб'єкта злочину (значний внесок у розробку загальнотеоретичних положень про нього зробили В. І. Борисов, С. Б. Гавриш, О. І. Коробєєв, Р. І. Міхєєв, В. С. Орлов, В. Г. Павлов, В. Я. Тацій, В. В. Устименко та ін.), його і дотепер не можна визнати досконало вивченим, що зумовлено не лише наявністю у Кримінальному кодексі України 2001 р. (далі — КК) певних новел, що стосуються суб'єкта злочину, а й тим, що чимало питань, пов'язаних із ним, як і раніше, залишаються дискусійними. Це стосується, зокрема, визначення змісту ознак суб'єкта злочину, його місця у складі злочину, визнання суб'єктом злочину юридичних осіб тощо. Не менш складними є й окремі аспекти практичного застосування положень про суб'єкта злочину стосовно конкретних кримінально караних діянь, у даному разі — стосовно порушення правил охорони або використання надр (ст. 240 КК), що підкреслює актуальність розглядуваного питання та необхідність його подальшої наукової розробки і вдосконалення.

Метою цієї статті є поглиблена характеристика ознак суб'єкта злочину, передбаченого ст. 240 КК, дослідження питання про доцільність встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб за вчинення цього злочину та застосування поняття «спеціальна осудність», а також надання пропозицій щодо подальшого вдосконалення кримінально-правових приписів, які стосуються суб'єкта порушення правил охорони або використання надр.

У теорії кримінального права та в чинному законодавстві (ч. 1 ст. 18 КК) суб'єкт злочину визначається як фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до КК може наставати кримінальна від-

повідальність. Аналіз наведеного визначення дозволяє виокремити ті загальні ознаки, яким має відповідати суб'єкт будь-якого злочину, в тому числі і злочину, передбаченого ст. 240 КК. Розглянемо їх більш докладно.

Перша ознака суб'єкта злочину полягає в тому, що ним може бути визнана лише фізична особа, тобто людина. Кримінальна відповідальність юридичних осіб на сьогоднішній день чинним законодавством України не передбачена, хоча певні спроби її запровадити все ж таки здійснювалися. Про це свідчить, зокрема, Закон України «Про відповідальність юридичних осіб за корупційні правопорушення» від 11 червня 2009 р., який, будучи введеним у дію 1 січня 2011 р., вже 5 січня цього року втратив свою чинність на підставі Закону України «Про визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України щодо запобігання та протидії корупції» від 21 грудня 2010 р. Цей нормативно-правовий акт, формально продіавши чотири дні, передбачав види порушень, за які юридичні особи могли притягатися до юридичної відповідальності, і види стягнень, які до них могли застосовуватися. Але ще раз наголосимо, що і в цьому законі не було вказівки саме на кримінальну відповідальність юридичних осіб, що навіть за таких умов дозволяло тлумачити його положення на користь відбитої у низці статей чинного КК позиції про те, що суб'єктом злочину може бути лише фізична особа (громадяни України, іноземці та особи без громадянства). Юридичні ж особи можуть бути суб'єктами інших видів юридичної відповідальності, передусім цивільної, господарсько-правової та адміністративної.

Принциповість законодавчої позиції у даному питанні тим не менш не знімає актуальності цієї проблеми у наукових колах. Сьогодні у спеціальній літературі все частіше висловлюються думки з приводу позитивного вирішення питання про доцільність введення кримінальної відповідальності юридичних осіб, зокрема за злочини проти довкілля. Одним з основних аргументів на користь останньої виступає посилення на досвід зарубіжних країн (зокрема, Великої Британії, США, Франції, Нідерландів та ін.), які, за твердженням прихильників цієї позиції (Е. М. Жевлаков, В. К. Матвійчук, А. В. Наумов¹), випе-

¹ Див.: Жевлаков Э. К вопросу об ответственности юридических лиц за совершение экологических преступлений / Э. Жевлаков // Уголовное право. – 2002. – № 1. – С. 10–13; Матвійчук В. К. Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) : монографія / В. К. Матвійчук. – К. : Азимут-Україна, 2005. – С. 270; Наумов А. В. Российское уголовное право : курс лекций : в 3 т. Т. 1 : Общая часть / А. В. Наумов. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Волтерс Клувер, 2007. – С. 346.

реджають нас як у розумінні екологічної проблеми в цілому, так і у способах реагування на неї. При цьому основний акцент робиться на те, що шкода, яка спричиняється докільлю діяльністю юридичної особи, значно перевищує шкоду, яка може бути заподіяна окремою фізичною особою, а тому і кримінально-правові санкції, які застосовуються до юридичних осіб за злочини проти довкілля, є більш ефективними, оскільки вони, на відміну від покарань, що застосовуються до фізичних осіб, здатні зробити економічно не вигідним зайняття екологічно шкідливою діяльністю для всіх працівників відповідного підприємства, а не лише для його власника і керівного персоналу¹.

Не заперечуючи проти судження про масштаби тієї шкоди, яка завдається навколишньому природному середовищу саме діяльністю юридичних осіб, у той же час не вважаємо за доцільне підтримати висловлену тезу про те, що санкції, які застосовуються до юридичних осіб у межах адміністративного, цивільного та господарського законодавства, є неадекватними розміру спричиненої ними шкоди. Так, наприклад, Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» та постановою Верховної Ради України від 29 жовтня 1992 р. передбачений порядок обмеження, тимчасової заборони (зупинення) чи припинення діяльності підприємств, установ, організацій і об'єктів у разі порушення ними законодавства про охорону навколишнього природного середовища. Крім того, законодавством встановлена також можливість накладення штрафів на юридичних осіб за відповідні порушення. З цього випливає, що більшість із тих видів санкцій, які передбачені для юридичних осіб кримінальними кодексами зарубіжних країн, законодавством України накладаються у цивільному чи адміністративному порядку, що робить сумнівною доцільність їх дублювання у КК України.

Не можна не зупинитися у даному контексті й на питанні співвідношення кримінальної відповідальності юридичних осіб із класичними принципами кримінального права — індивідуальної та винної відповідальності. Непорушність і пріоритет цих принципів навряд чи може зберігатися при кримінальній відповідальності юридичних осіб, адже вони тісно пов'язані з іншими принципами і різними інститутами кримінального права (наприклад, інститутом кримінальної відповідальності, покарання, співучасті, необхідної оборони, крайньої необ-

¹ Див.: Наумов А. В. Российское уголовное право : курс лекций : в 3 т. Т. 1 : Общая часть / А. В. Наумов. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Волтерс Клувер, 2007. – С. 346.

хідності та ін.), які традиційно розроблялися і вдосконалювалися відповідно до положень, що суб'єктом злочину може бути тільки фізична осудна особа¹.

З огляду на це вважаємо, що на сьогоднішній день пропозиція встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб за вчинення злочинів проти навколишнього природного середовища не має достатніх підстав. Це пояснюється тим, що, по-перше, заборона діяльності того чи іншого підприємства, конфіскація майна або накладення штрафів не є перешкодою для вчинення злочинів проти довкілля, оскільки замість одного може бути створене інше таке саме підприємство, а по-друге, прийняття рішень, що призводять до суспільно небезпечних діянь, переважно виходить від конкретних осіб, а тому інші особи, наприклад, пересічні працівники, які не мають відношення до таких рішень, але руками яких саме і вчиняються такі злочини, не повинні зазнавати негативних наслідків діяльності окремих осіб. До того ж притягнення до відповідальності юридичної особи, а не конкретних порушників, з одного боку, може призвести до уникнення ними кримінальної відповідальності, а з другого боку — якщо вони все ж таки будуть притягнуті до кримінальної відповідальності, призведе до порушення одного з фундаментальних конституційних принципів про те, що особа не може бути двічі притягнута до відповідальності одного виду за те саме порушення. Не можна не відмітити і той факт, що законодавством України передбачена можливість притягнення юридичних осіб до інших видів юридичної відповідальності, які є не менш ефективними та суворими, ніж кримінально-правові санкції. Це дозволяє дійти висновку, що суб'єктом злочинного порушення правил охорони або використання надр може бути лише фізична особа. Що стосується юридичних осіб, від імені або в інтересах яких вчиняється їх службовими особами даний злочин, то вони можуть бути визнані суб'єктами юридичної відповідальності інших видів — цивільної, господарсько-правової, адміністративної. Це однак не повинно

¹ Див.: Павлов В. Г. Субъект преступления / В. Г. Павлов. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2001. – С. 265, 267–268; Тацій В. Я. Научное обеспечение путей противодействия коррупции в Украине / В. Я. Тацій, В. И. Борисов // Громадська експертиза. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні. – К., 2004. – Вип. 4. – С. 47; Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. Т. 5 : Кримінально-правові науки. Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю в Україні / за заг. ред. В. В. Сташиса. – Х. : Право, 2008. – С. 236–237.

стати причиною зупинення подальшого вивчення цього питання на доктринальному рівні.

Другою обов'язковою ознакою суб'єкта злочину є осудність, тобто здатність особи діяти винно і регулювати свою поведінку, обираючи той чи інший варіант соціально значущої поведінки. Відповідно до ч. 1 ст. 19 КК осудною визнається особа, яка під час вчинення діяння, передбаченого КК, могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними. Таке визначення дозволяє виокремити два критерії осудності: 1) юридичний — здатність особи усвідомлювати фактичні ознаки свого діяння та його суспільну небезпечність, а також керувати ним та 2) медичний — психічне здоров'я особи на час вчинення злочину. Особа, яка під час вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого КК, не могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними внаслідок хронічного психічного захворювання, тимчасового розладу психічної діяльності, недоумства або іншого хворобливого стану психіки, визнається неосудною і не підлягає кримінальній відповідальності.

Аналізуючи осудність як ознаку суб'єкта злочину, не можна оминути увагою і проблему так званої «спеціальної осудності», яка традиційно розглядається у тих випадках, коли злочини пов'язані з порушенням певних правил — охорони праці, транспортних тощо. Уперше це питання поставив М. С. Грінберг стосовно тих ситуацій, що виникають у результаті взаємодії людини і техніки, коли осудна у традиційному розумінні цього слова особа не здатна прийняти правильне рішення у складній виробничій ситуації¹. Сьогодні судження науковців з приводу необхідності виокремлення спеціальної осудності розділилися: одні вчені підтримують цю пропозицію (М. Г. Іванов²), інші ж, зокрема В. І. Борисов, І. І. Карпець, О. І. Коробєєв, Р. І. Міхєєв, вважають її недоцільною, посилаючись на те, що самі по собі можливі негативні якості особи (професійна непридатність чи невідповідність до роботи) або тимчасові психічні стани (розгубленість суб'єкта, який опинився в екстремальній ситуації, або нервово-психічні перевантаження), які зумовили прийняття особою помилкового рішення,

¹ Грінберг М. С. Преступления против общественной безопасности : учеб. пособие / М. С. Грінберг. – Свердловск : Свердловск. юрид. ин-т, 1974. – С. 129.

² Иванов Н. Г. Аномальный субъект преступления. Проблемы уголовной ответственности : учеб. пособие / Н. Г. Иванов. – М. : Закон и право, ЮНИТИ, 1998. – С. 194–195.

не рівноцінні за змістом та соціально-юридичною сутністю правовим категоріям «осудності» та «неосудності», їх функціональному призначенню у кримінальному праві¹.

Питання спеціальної осудності зазвичай досліджується у межах спеціального суб'єкта злочину, професія або діяльність якого сполучена із необхідністю витримувати значні психоемоційні та нервові навантаження. Що стосується суб'єкта злочину, передбаченого ст. 240 КК, то, незважаючи на те, що значна кількість видів користування надрами супроводжується фізичними та нервово-психічними перевантаженнями осіб, що їх здійснюють, дефіцитом часу для пошуку правильного рішення, великою відповідальністю тощо, введення поняття «спеціальна осудність» щодо суб'єктів цього злочину уявляється недоцільним. Це зумовлюється тим, що цей злочин не пов'язаний безпосередньо зі здійсненням професійної або виробничої діяльності, а тому може бути вчинений будь-якою особою. А це означає, що немає необхідності включати до поняття осудності додаткові ознаки, які б звужували коло осіб, які можуть притягатися до кримінальної відповідальності за вчинення даного злочину. До того ж вважаємо виправданим твердження науковців, які доходять висновку, що при конструюванні «спеціальної осудності» насправді відбувається підміна понять «осудність» та «неосудність» професійною придатністю або непридатністю суб'єкта² (відсутність необхідних знань, кваліфікації, досвіду тощо), адже неосудною внаслідок психофізичних перевантажень з однаковим ступенем ймовірності може стати як непідготовлена, так і підготовлена людина³. З огляду на це ми підтримуємо точку зору, що проблеми, пов'язані з особливостями перебігу психічних процесів у осіб, на яких у ході їх діяльності істотним чином впливають різні чинники, повинні вирішуватися у рамках необережної форми вини⁴ (зокрема,

¹ Див.: Борисов В. И. Основные проблемы охраны безопасности производства в уголовном законодательстве Украины : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / В. И. Борисов, Укр. юрид. акад. – Харьков, 1992. – С. 324–325; Карпец И. И. Современные проблемы уголовного права и криминологии / И. И. Карпец. – М. : Юрид. лит., 1976. – С. 181; Полный курс уголовного права : в 5 т. / под ред. А. И. Коробеева. – Т. 1 : Преступление и наказание. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2008. – С. 423.

² Див.: Полный курс уголовного права : в 5 т. / под ред. А. И. Коробеева. – Т. 1 : Преступление и наказание. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2008. – С. 426.

³ Див.: Карпец И. И. Современные проблемы уголовного права и криминологии / И. И. Карпец. – М. : Юрид. лит., 1976. – С. 181.

⁴ Орловська Н. А. Осудність та її види (порівняльний аналіз законодавства України та інших держав) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Н. А. Орловська ; Одес. нац. юрид. акад. – Одеса, 2001. – С. 14.

злочинної недбалості) або казусу (якщо навіть при напруженні всіх інтелектуальних здібностей та психофізіологічних можливостей особа не могла передбачити і запобігти настанню суспільно небезпечних наслідків¹, тобто за відсутності суб'єктивного критерію недбалості). У тих же випадках, коли особа виявляється нездатною керувати своїми діями внаслідок тимчасового розладу психічної діяльності або іншого хворобливого стану психіки, викликаного стресом, має місце не спеціальна осудність, а неосудність у її традиційному розумінні².

Отже, осудність — це позитивна властивість особистості, норма, типовий стан її психіки, характерний для переважної більшості людей³. Саме тому, за загальним правилом, цей стан презюмується. З цього випливає, що осудність притаманна і суб'єкту злочину, передбаченого ст. 240 КК.

Ще однією обов'язковою ознакою суб'єкта будь-якого злочину є досягнення особою певного передбаченого у законі віку. Ця характеристика суб'єкта злочину безпосередньо пов'язана з осудністю, оскільки виступає в ролі своєрідного ланцюга, що поєднує психічне здоров'я людини з рівнем її соціалізації, які є передумовами осудності як такої⁴. Для суб'єкта порушення правил охорони або використання надр законодавець спеціально не передбачає необхідності досягнення особою певного віку, що є доказом того, що для даного суб'єкта злочину вік є загальним — 16 років. І це має своє обґрунтування, адже даний вид злочину не поширений серед підлітків з урахуванням таких обставин. Діяльність, пов'язана з охороною та використанням надр, є доволі трудомісткою і потребує значних, перш за все фізичних зусиль, якими в силу особливостей фізіологічного розвитку особи 14-річного віку, як правило, не наділені. Крім того, більшість видів користування надрами, окрім хіба що видобування

¹ Борисов В. И. Основные проблемы охраны безопасности производства в уголовном законодательстве Украины : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / В. И. Борисов. – Укр. юрид. акад. – Харьков, 1992. – С. 326.

² Див.: Карпец И. И. Современные проблемы уголовного права и криминологии / И. И. Карпец. – М. : Юрид. лит., 1976. – С. 180; Полный курс уголовного права : в 5 т. / под ред. А. И. Коробеева. – Т. 1 : Преступление и наказание. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2008. – С. 429.

³ Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2010. – С. 140.

⁴ Див.: Михеев Р. И. Проблемы вменяемости и невменяемости в советском уголовном праве / Р. И. Михеев. – Владивосток : Дальневост. ун-т, 1983. – С. 37–38.

корисних копалин поверхового залягання (наприклад, бурштин-сирець, деякі різновиди кам'яного вугілля), потребує використання спеціальної техніки, яка тим більше є недоступною для таких осіб. Значну роль у тому, що вчинення злочину, передбаченого ст. 240 КК, не є характерним для цих осіб, відіграє і та обставина, що цей вид діяльності не дає їм можливості задовольнити свої потреби, оскільки не сприяє ані самоствердженню (як, наприклад, при хуліганстві або насильницьких злочинах), ані незаконному збагаченню (як при майнових злочинах), які є найбільш поширеними серед неповнолітніх осіб. На користь зробленого припущення свідчить і аналіз матеріалів судової практики, який показав, що метою експлуатації надр є або задоволення господарських потреб осіб, що його вчиняють (наприклад, обігрів житла, ремонт), або одержання значного прибутку внаслідок реалізації продукції, одержаної в ході неправомірного надкористування. Ані те, ані інше не є властивим для осіб віком до 14 років. До того ж ці особи не мають спеціальних знань та навичок, необхідних для забезпечення рентабельності цієї справи передусім для них самих. Викладене підтверджує відсутність першого з критеріїв, покладених в основу зниження віку до 14 років за вчинення даного злочину.

Інший важливий момент, на який необхідно звернути увагу під час дослідження віку, з якого настає кримінальна відповідальність за вчинення порушення правил охорони або використання надр, це те, що навряд чи особа вже у 14 років може усвідомлювати суспільну небезпечність та протиправність цих злочинів, а саме те, що, наприклад, видобування корисних копалин потребує одержання спеціальних дозволів, гірничого відводу, погодження питання про надання земельної ділянки для цих потреб, отримання ліцензії на здійснення такого виду господарської діяльності. Разом із тим викликає обґрунтовані сумніви і можливість підлітка адекватно оцінити, що від такої діяльності може бути заподіяна шкода навколишньому природному середовищу. А тому очевидно, що рівень розумового розвитку осіб 14-річного віку не дає їм можливості усвідомити суспільну небезпечність та протиправність своїх діянь, хоча й не виключає можливості усвідомлення окремих фактичних ознак вчинюваного діяння. Це, однак, не означає, що підлітки не можуть бути залучені, наприклад, до процесу видобування корисних копалин. Цілком реальною є ситуація, коли особи, що не досягли віку, з якого настає криміналь-

на відповідальність за вчинення злочину, передбаченого ст. 240 КК, вчиняють таке діяння під безпосереднім керівництвом так званих «наставників». Від цього підлітки не набувають здатності усвідомлювати суспільно небезпечний характер свого діяння, а отже, і не стають суб'єктом даного злочину. Тут виникає вже інша проблема — посереднього заподіяння, коли суб'єктом злочину визнається та особа, яка використала для вчинення злочину іншу особу, що не досягла певного віку. Крім того, за таких умов набуває актуальності й постановка питання про притягнення посереднього виконавця до кримінальної відповідальності за експлуатацію дітей (ст. 150 КК), що дає підстави визнавати 14-річну особу, яка фактично виконувала певні види робіт, не суб'єктом злочину, а потерпілим від нього.

Важливо зазначити також, що порушення правил охорони або використання надр не належить до категорії злочинів, що мають підвищену суспільну небезпечність, оскільки діяння, передбачене ч. 1 ст. 240 КК, належить до злочинів невеликої тяжкості, частинами 2 та 3 — до злочинів середньої тяжкості і лише у випадках, коли цей злочин вчиняється шляхом підпалу, вибуху чи іншим загальнонебезпечним способом або спричиняє загибель людей, їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки, він належить до категорії тяжких злочинів. Усе це свідчить про обґрунтованість встановлення віку, з якого настає кримінальна відповідальність за вчинення аналізованого злочину, з 16 років.

Узагальнюючи викладене, зазначимо, що суб'єкт злочину, передбаченого ст. 240 КК, повинен бути фізичною осудною особою, яка досягла 16-річного віку. Вказівки на інші додаткові ознаки суб'єкта порушення правил охорони або використання надр у диспозиції вказаної статті не міститься, що дає підстави стверджувати, що суб'єкт даного злочину — загальний, тобто будь-яка особа як пов'язана, так і не пов'язана за родом своїх професійних занять з експлуатацією та охороною надр, у тому числі й службова. З приводу останньої, на наш погляд, доречно зауважити, що незважаючи на те, що визнання діяння злочином визначається не становищем суб'єкта у системі соціальних зв'язків, а характером та ступенем порушення нормативів законодавства про надра¹, це не означає, що службове становище особи взагалі

¹ Див.: Гавриш С. Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні: проблеми теорії, застосування і розвитку кримінального законодавства / С. Б. Гавриш. – К. : Ін-т законодавства Верхов. Ради України, 2002. – С. 470.

недоречно враховувати під час кваліфікації порушення правил охорони або використання надр. Виходячи з того, що питома вага випадків вчинення даного злочину службовою особою є достатньо репрезентативною (за результатами узагальнення судової практики це 15,9 %), а можливості його організації та вчинення у цих осіб порівняно з можливостями приватних осіб є значно більшими внаслідок перебування у їх розпорядженні чисельного штату підлеглих працівників, а також відповідних матеріально-технічних та фінансових ресурсів, вважаємо за доцільне запропонувати включити до ч. 3 ст. 240 КК кваліфікуючою ознакою даного злочину таку обтяжуючу обставину, як вчинення діянь, передбачених ч. 1 або ч. 2 ст. 240 КК, «службовою особою з використанням службового становища»¹. Це, по-перше, зніме питання про необхідність додаткової кваліфікації таких випадків за відповідними статтями розділу XVII КК «Злочини у сфері службової діяльності, професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» (зокрема, статті 364, 364¹, 365, 365¹ або 367 КК), які вимагають обов'язкового встановлення передбачених КК наслідків, а саме, істотної або більш тяжкої шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб. По-друге, таке розв'язання проблеми сприятиме забезпеченню одноманітності правозастосовної практики, адже за нашим дослідженням за одних і тих самих обставин у 20,6 % випадків вчинення службовою особою злочину, передбаченого ст. 240 КК, її діяння додатково кваліфікувалися як відповідні злочини у сфері службової діяльності, у 67,6 % — лише за відповідною частиною ст. 240 КК, а у 11,8 % суд визнавав недоцільною кваліфікацію за сукупністю і виключав з обвинувачення відповідні статті розділу XVII КК, посилаючись на відсутність у діянні винної особи складу злочину у сфері службової діяльності. До того ж виправдовує себе така пропозиція і тим, що санкція ч. 3 ст. 240 КК є більш суворою порівняно з відповідними санкціями статей 364, 364¹, 365, 365¹ чи 367 КК, що відповідає загальнотеоретичному положенню щодо караності спеціальних злочинів відповідно до загальних.

¹ Доцільність доповнення ч. 3 ст. 240 КК вказаною кваліфікуючою ознакою зумовлена також і тим, що подібне вирішення стосовно злочину з формальним складом вже є у КК України. Мова йде про ст. 248 КК («Незаконне полювання»), в ч. 2 якої законодавець серед інших обтяжуючих обставин передбачив ті самі дії, вчинені службовою особою з використанням службового становища.

Таким чином, розгляд ознак суб'єкта злочину, передбаченого ст. 240 КК, крізь призму основних положень теорії кримінального права та чинного законодавства дозволяє дійти висновку, що це питання й сьогодні залишається достатньо дискусійним і таким, що потребує свого подальшого ґрунтовного дослідження. Пояснюється це не лише необхідністю вдосконалення окремих теоретичних положень, що стосуються суб'єкта аналізованого злочину та інших злочинів проти довкілля, а й потребою в подальшій оптимізації чинного законодавства, що дозволить забезпечити одноманітність його застосування на практиці та сприятиме втіленню у життя фундаментальних принципів кримінального права.

Нетеса Н. Уголовно-правовая характеристика субъекта нарушения правил охраны или использования недр (ст. 240 УК Украины)

Статья посвящена исследованию субъекта нарушения правил охраны или использования недр. В ней детально анализируются признаки субъекта преступления, предусмотренного ст. 240 УК, а также даются предложения по совершенствованию уголовно-правовых предписаний, касающихся субъекта данного преступления.

Ключевые слова: субъект преступления, субъект юридической ответственности, специальная вменяемость.

Netesa N. Criminal and Legal Characteristics of the Subject of Violation of the Rules for Protection or Use of Subsoil (art. 240 of the Criminal Code of Ukraine).

The article is devoted to the study of the subject of violation of the rules of protection or use of subsoil. The work analyzes in detail the signs of the subject of crime under art. 240 of the Criminal Code and gives proposals for the improvement of the criminal and legal orders, which are concerned the subject of this crime.

Keywords: subject of crime, subject of judicial responsibility, special capacity.